

УДК 373.2.091.26:811.161.2+821.161.2

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ PISA–2018 ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Валентина НОВОСЬОЛОВА, кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

У статті проаналізовано результати міжнародного оцінювання освітніх досягнень українських учасників PISA–2018, зокрема показників рівня сформованості читацької компетентності. Окреслено ключові проблеми формування читацької компетентності закладів загальної середньої освіти, рекомендовано зразки вправ і завдань, спрямованих на формування читацької компетентності, для використання на уроках української мови.

Ключові слова: дослідження PISA, читацька грамотність, читацька компетентність, базова середня освіта.

RESULTS OF PISA–2018 TESTING AS AN INSTRUMENT TO IMPROVE THE STUDENTS' READING COMPETENCE

Valentyna NOVOSIOLOVA, PhD in Pedagogy, senior research associate,
Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

The article analyzes the results of the international testing of academic achievements of Ukrainian students who participated in PISA–2018; in particular, it studies the development of their reading competence. The paper outlines the key problems of developing the reading competence in the framework of general secondary education, and offers sample exercises and tasks to develop the reading competence at lessons of Ukrainian.

Key words: PISA research, reading literacy, reading competence, basic secondary education.

Результати дослідження PISA завдяки використанню однакового інструментарію оцінювання дали змогу об'єктивно визначити рівень досягнень читацької грамотності українських учнів у контексті міжнародних освітніх критеріїв, порівняти ефективність української освітньої системи з системами інших країн-учасниць, співвіднести їх, вивчити досвід світових лідерів у освітній галузі й максимально використати передові освітні практики для змін у національній системі освіти й переходу до школи компетентностей, потрібних у XXI сторіччі.

Дослідженням PISA поставлено за мету визначити рівень розвитку здатності підлітків читати, розуміти й інтерпретувати різноманітні тексти, зміст яких може бути корисним щодня; оцінити, як учні зможуть оперувати навчальними здобутками в ситуаціях можливих життєвих труднощів і викликів.

Українські освітяни мали змогу попередньо ознайомитися із засадничими ідеями міжнародного оцінювання читацької грамотності, висвітленими в матеріалах PISA, які ґрунтуються на багаторічних дослідженнях у галузі освітніх вимірювань [10]. Було оприлюднено завдання попередніх циклів PISA й характеристики стосовно їхнього оцінювання, а також запропоновано завдання вчителям для впровадження їх у шкільну практику формування читацької компетентності учнів.

Звичайно, повноцінна участь у Програмі міжнародної оцінки PISA–2018 – це серйозний іспит для українських учнів, учителів-предметників та освітніх закладів. Результати міжнародного дослі-

дження стали своєрідним потрясінням і водночас важливим інструментом оцінювання й аналізу реального стану нинішньої української освіти, зокрема рівня читацької грамотності, пошуків ефективних методів підвищення її показників.

Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018, підготовлений національним центром PISA в Україні, засвідчив, що результати 15-річних українських учнів/студентів виявилися гіршими порівняно із середніми значеннями досягнень їхніх однолітків країн ОЕСР. Середній бал українських учнів/студентів із читання – 466 (у країни-лідера – 555, у середньому в країнах ОЕСР – 487). Базового рівня читацької грамотності не досягли **25,9 %** підлітків. Менше **4 %** учасників проекту досягли **найвищого** рівня. Для розуміння результату: прийнятним вважають показник, якщо базовий рівень не демонструють до 15 % учасників дослідження. Кожен четвертий 15-річний учень/студент в Україні має низький рівень читацької грамотності. Такі результати дають змогу стверджувати, що наші підлітки за рівнем розвитку читацької компетентності відстають від середнього рівня порівняно з країнами-учасницями орієнтовно на один рік.

З огляду на отриманий величезний масив даних можна конкретизувати сутність проблем, аналізувати вплив різноманітних факторів на результати національного освітнього процесу і в підсумку формувати освітню політику на основі об'єктивних даних і доказів, а не припущень.

Оприлюднення результатів міжнародного моніторингового дослідження є предметом обговорен-

ня й ґрунтового дискурсу широкого кола науковців, освітян, громадськості. Особливості організації та проведення PISA висвітлено в працях Н. Бондаренко, А. Васильченко, М. Демидової, Г. Ковалевої, Н. Кошеленко, К. Краснянської, Н. Марочки, О. Мартинюк, Т. Мешкової, Г. Мурніної, С. Оксамитної, Н. Прокопенко, Т. Хорошковської та ін. Окремі аспекти означеної проблеми розглянуто в працях авторки статті [8; 9].

Відповідно постає низка запитань. Чи є очікуваними й прогнозованими результати? Що вплинуло на такий низький рівень їх та що криється за слабкими показниками? Які уроки мають засвоїти освітяни? До яких викликів у майбутньому необхідно готуватися вже нині? Які дієві заходи й механізми потрібно розробити і впровадити, аби власна система освіти була здатна подолати ці виклики?

Відповісти на більшість сформульованих запитань можемо після розв'язання проблем, що перешкоджають упровадженню компетентнісного підходу, а саме: неузгодженість термінологічного апарату, неоднозначність типології ключових компетентностей, механізмів (методик) їхнього формування, невизначеність способів і критеріїв вимірювання й оцінювання результатів компетентнісного навчання.

У Національному звіті міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018 наведено таке тлумачення терміна **читацька грамотність** – «це здатність учня/студента сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал, а також посилювати свою готовність брати активну участь у житті суспільства» [6, с. 93].

Отже, PISA вимірює сформованість читацької грамотності, що передбачає досягнення базового рівня читацької компетентності здобувачів освіти. Авторитетне міжнародне дослідження має на меті не оцінювання засвоєння шкільної програми учнями, а їхню здатність застосовувати навчальні здобутки в життєвих ситуаціях.

Українські й закордонні вчені висловлюють думку, що високий рівень читацької грамотності є не лише основою для успіхів в інших галузях і напрямках освіти, а й передумовою для плідної участі в більшості сфер дорослого життя.

Звернімося до державних нормативних документів України щодо зазначення в них читацької компетентності як ключової.

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (від 23.XI.2011 р. №1392) читацької компетентності не зазначено, у переліку ключових названі вміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами [3].

До десяти ключових компетентностей в Концепції Нової української школи (спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність та самовираження у сфері культур, екологічна грамотність і здорове життя) читацької компетентності теж не внесено [5]. Відповідного коригування потребують деякі вміння, визначені в Концепції Нової української школи як спільні для всіх компетентностей, зокрема «уміння читати і розуміти прочитане» [5, с. 12].

Проектом Державного стандарту базової середньої освіти, що після громадського обговорення в червні 2019 року перебуває на етапі доопрацювання, визначено зміст ключової компетентності «вільне володіння державною мовою» й передбачено формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей. У документі запропоновано такий перелік вимог до результатів навчання здобувачів/здобувачок освіти, які сприятимуть формуванню читацької грамотності:

- взаємодіяти з іншими особами усно, сприймати й використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовувати її для збагачення свого досвіду;
- висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримуватися норм літературної мови [4].

Отже, у чинних освітніх документах читацька компетентність як ключова не названа, лише в проекті Державного стандарту базової середньої освіти передбачено вміння, які є одним із результатів сформованості її. У новітніх типовій і модельних освітніх програмах для базової середньої освіти мовно-літературної галузі після затвердження нового Державного стандарту базової середньої освіти мають бути розкриті особливості розвитку цих умінь.

Безумовно, чіткість термінології й визначення категорійного поля надає логічності подальшій роботі, тому питання внесення читацької компетентності до загального переліку ключових компетентностей необхідне на етапі розроблення засадничих державних освітніх документів.

Важливо пам'ятати, що всі країни, які визначили Цілі сталого розвитку в освіті як частину своїх

національних освітніх стратегій, зобов'язалися забезпечити до 2030 року досягнення дітьми та молодими особами принаймні мінімальних рівнів грамотності з читання. Найуспішніші освітні системи світу ставлять амбітні цілі й досягають їх. Тому й українській освітній системі необхідно максимально вивчити світовий успішний досвід, чітко визначитися, якими вміннями мають володіти учні, а також окреслити чіткі орієнтири для вчителя, чого саме він має навчити дітей, що можна й доцільно зробити в українській освіті задля посилення позитивних тенденцій і подолання негативних.

Якщо брати до уваги базовий рівень сформованості читацької грамотності (який не досягнуло **25,9 %** українських підлітків-учасників), то відповідно до Національного звіту можна окреслити такі характеристики завдань:

- визначати основну думку тексту помірною обсягу;
- розуміти смислові зв'язки або пов'язувати значення в невеликій за обсягом частині тексту, коли інформація не є очевидною й передбачає формулювання простих висновків та/або коли в тексті є інформація, яка відволікає увагу;
- вибирати сторінку електронного тексту й заходити на неї, керуючись явними, хоча подекуди й складними підказками, а також знаходити один чи більше фрагментів інформації на основі кількох, частково неявних критеріїв;
- пояснити загальну мету помірною за обсягом і прозорою за змістом тексту чи призначення конкретних його деталей;
- пояснити прості візуальні чи графічні особливості тексту;
- порівнювати певні міркування й оцінювати те, що підтверджує їх, спираючись на короткі, явні твердження;
- включати порівняння або протиставлення на основі якоїсь однієї характеристики в тексті.

Типові завдання на аналіз та оцінювання на цьому рівні передбачають здатність учнів/студентів зіставляти здобуту з тексту інформацію з їхніми наявними знаннями поза текстом, установлювати певні зв'язки між ними, спираючись на власний досвід і переконання [6, с. 46].

Під час оцінювання читацької грамотності тестами PISA враховували такі характеристики: *текст* (набір матеріалів для прочитання); *процес читання* (когнітивні підходи, які визначають, як читачі працюють із текстом); *загальні контексти* (сценарії) – сукупність тематично пов'язаних текстів і завдань до них.

Звертаємо увагу, що PISA послуговується типологією текстів (автор – Е. Верлих), відповідно до якої тексти поділено на формати: одиничні,

множинні, цілісні, перервані та змішані. Одиничний текст має певного автора чи групу авторів, час написання або дату публікації та назву. Множинні – кілька текстів спільної тематики, що написані різними авторами, опубліковані в різний час або мають різні заголовки чи номери. Цілісний – це звичайний повний текст, із яким зазвичай працюють на уроках. Перерваний текст передбачає подання інформації у вигляді списків, таблиць, графіків, діаграм тощо, на основі яких щось потрібно з'ясувати. У змішаних текстовий фрагмент комбінований із графічними елементами або списками.

Згідно з рамковим документом щодо оцінювання читання, у PISA–2018 запропоновано різні типи завдань до таких **текстів**. Комплексні завдання об'єднані спільною темою або проблемою й містять тексти, у яких представлена певна ситуація (максимально наближена до проблем реального життя), а до неї подано запитання різної складності.

За шкалою PISA–2018 типологія **процесу читання** передбачає такі результати дій: знаходити інформацію (отримувати доступ до інформації та знаходити її в тексті, шукати й відбирати текст); розуміти (сприймати безпосереднє значення, інтегрувати значення та формувати умовиводи); осмислювати й оцінювати (оцінювати якість і достовірність інформації, осмислювати зміст і форму тексту, виявляти й долати суперечності).

Презентуючи аналіз рівня сформованості читацької грамотності за підсумками PISA–2018, освітня експертка, кодер, співавторка додатків до Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018 Поліна Ткач окреслила проблеми, узагальнила найтипівіші помилки й зробила висновок, що однією із причин слабких результатів українських учасників проекту є недосконалість системи вправ і завдань чинних підручників з української мови та літератури [6, с. 46].

П. Ткач зазначає, що аналіз виконаних учнями-учасниками завдань, спрямованих на **пошук інформації**, засвідчив низку проблем у сформованості читацьких умінь:

- розгубленість за наявності надлишкової інформації;
- утруднення з добором потрібної інформації з різних джерел;
- брак навичок залучати власний досвід для сприйняття тексту;
- ускладнення зі систематизацією інформації за допомогою графічних об'єктів.

У процесі **розуміння** тексту виявлено такі труднощі:

- безпорадність у залученні до інтерпретації фактів власного досвіду та здобутих знань;

- дослівне відтворення або переказування завдання чи фрагментів тексту;
- підміна аргументованих висновків надмірним моралізаторством;
- надмірна абстрактність і нелогічність висновків.

Під час **осмислення й оцінювання** тексту виникали інші проблеми, як-от:

- нездатність оцінити форму написаного й те, наскільки зміст і форма пов'язані з цілями автора та його думкою;
- брак навичок апелювати до власних знань, позиції чи поглядів поза межами тексту;
- невміння аналізувати різні погляди на предмет обговорення;
- безпорадність із різнобічним аналізом змісту й форми прочитаного твору;
- підміна осмислення змісту переказом тексту;
- нерозуміння різниці між поняттями «аргументовано суперечити» й «засуджувати або сперечатися»;
- підміна оцінювання банальними твердженнями;
- невиправдана багатослівність;
- нездатність розпізнавати підтекст.

Важливо зазначити, що предмет вимірювання тесту PISA–2018 відображає нові соціально-економічні очікування стосовно компетентного читача. Цілі освітнього процесу змінюються від запам'ятовування й накопичення інформації до формування в учнів здатностей використовувати здобуті знання для розв'язання різних життєво необхідних завдань, знаходити потрібну інформацію, інтерпретувати її для створення нових знань і технологій. Нові технології змінили характер читання та спосіб передавання інформації. Бути компетентним читачем – це швидко адаптуватися в змінному контексті, ефективно комунікувати, самонавчатися, грамотно оцінюючи інформацію на різних типах носіїв (паперових/цифрових) та з різних джерел і вправно оперуючи нею.

Нині відповідальними за процес формування компетентного читача, розроблення і впровадження компетентнісно спрямованих освітніх методик є науковці та вчителі мовно-літературної освітньої галузі. Водночас автори чинних шкільних підручників з української мови та української літератури, зарубіжної літератури мають усвідомлювати всю повноту відповідальності за формування компетентного учня-читача.

Також експертка П. Ткач зазначила, що типовими завданнями до текстів у підручниках з української мови та літератури для 8–9 класів є такі: «Про що йдеться в тексті?», «Прочитайте текст», «Визначте його основну думку», «Поясніть, як ви

розумієте ці висловлення», «Прочитайте текст. Сформулюйте тему й основну думку», «Прочитайте текст. Визначте його основну думку й доберіть заголовок», «Прочитайте і перекажіть...», «Поясніть, як у художньому творі поєднуються національне й загальнолюдське», «Яке значення має література для кожної людини? Аргументуйте свою думку», «Поміркуйте, чи може літературний твір вплинути на хід історії тієї чи іншої держави», «Чи погоджуєтесь Ви із висновком/висловом/цитатою...? Прокоментуйте це твердження...» тощо.

Попри те, що автори додатків до Національного звіту PISA орієнтують на подібні до циклу 2019 року завдання з певних чинних підручників з української мови та літератури, зосередьмося докладніше на тому, за допомогою яких завдань можна формувати читацьку компетентність засобами підручників з української мови для 8-го класу (автори В. Новосьолова, Н. Бондаренко), 9-го класу (автори Н. Голуб, А. Ярмолюк), 10-го класу (автори Н. Голуб, В. Новосьолова), 11-го класу (автори Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосьолова).

У кожному з названих підручників, на нашу думку, дібрані вправи, завдання й запитання утворюють цілісну дидактичну систему, спрямовану на досягнення навчальних результатів і задоволення читацьких потреб учнів. Акцентовано увагу на виробленні вмінь працювати з текстами різних видів, формуванні здатності добирати ту інформацію, яка дасть змогу розв'язувати життєво необхідні проблеми й робити усвідомлений вибір у повсякденних ситуаціях в умовах школи й поза її межами.

Наприклад, до пошуку потрібної інформації з різних інтернет-ресурсів, вдумливого використання її спонукають вправи:

• Впр. 332 [7, с. 164]: *Уявіть, що ви приїхали з екскурсії замком Паланок. Підготуйте й зобразіть путівник або запишіть звіт про побачене. У пригоді вам буде корисною така інформація:*

Компанія Google запустила оновлення сервісу Google Street View. «Перегляд вулиць» доступний не тільки для найбільших міст країни, але і в більш ніж 300 великих і маленьких населених пунктах України. Користувачі з усього світу тепер зможуть зробити віртуальну прогулянку українськими містами за допомогою 360°-панорамних знімків вулиць і визначних пам'яток.

Відкрийте для себе невідому Україну, здійснивши віртуальну подорож містами з багатою історією. Наприклад, сплануйте поїздку вихідного дня, заздалегідь продумавши маршрут. Бажаєте насолодитися світломузичним шоу найбільшого плавучого фонтану в Європі, який знаходиться у Вінниці, але не знаєте, що ще цікавого є в місті? Або ж ви ніколи не бачили Замок Любарта в Луцьку або старовинні

церкви Чернігова? Завдяки режиму «Перегляд вулиць» на Картах Google ви тепер легко можете це зробити! (Джерело: Zaxid.net).

• Впр. 25 [2, с. 10]: Прочитайте про популяризацію українських словників (<https://www.facebook.com/Український-мовно-інформаційний-фонд-НАН-України-відділ-інформатики-307858899608276/>). Підготуйте коротку розповідь, у якій висловіть власну думку щодо важливості й ефективності такої роботи. Додайте власні пропозиції.

• Впр. 45 [2, с. 56]: Зайдіть на сайт <http://www.slovnuk.org>. і ознайомтеся з електронним словником синонімів. Розкажіть однокласникам і однокласницям, як ним користуватися.

• Впр. 323 [7, с. 158]: Прочитайте текст, поміркуйте над його змістом, розгляньте світлинку. Знайдіть у мережі Інтернет додаткову інформацію про Підгорецький замок. На основі опрацьованого матеріалу підготуйте й напишіть розповідь про історичну цінність палацу.

Орієнтують учнів критично аналізувати тексти, робити логічні причиново-наслідкові умовиводи, порівнювати й зіставляти тексти на подібну тематику, аргументовано висловлювати свої думки такі завдання:

• Впр. 9 [2, с. 6]: *І. Прочитайте текст. Яку проблему порушує автор? Це поодинокі чи типові проблеми в Україні? Визначте комунікативний намір автора тексту.*

Ви звертали увагу, що по всій Україні в назвах магазинів, ресторанів, різних «заведенцій» панує провінціалізм?

«Це передусім неповага до свого, – каже літературознавець і письменник Володимир Панченко. – Наприклад, у Кропивницькому: куди оком не кинь – скрізь Манхеттен, Мерелін, Султан... Може бізнесмени мало обізнані зі своєю культурою, чи їм у дитинстві не читали казок про Івасиків-Телесиків і Котигорошків? Чи це просто спрацьовує комплекс неповноцінності? Смішно й жалюгідно. Адже кожен, хто приїде в Голландію, хоче там побачити щось голландське, у Польщі – польське, в Туреччині – турецьке. А в Україні що? Манхеттен?»

Учений переконаний, що, маючи надзвичайно цікаву історію й культуру, варто використовувати елементи їх і для бізнесу. Уявіть собі: проїжджаєте ви, скажімо, трасою Київ-Харків, – і на сотому кілометрі постає ресторан «Intermezzo», адже поруч – село Кононівка, де Михайло Коцюбинський гостював у маєтку Євгена Чикаленка, і саме там йому явилось «Intermezzo». Інтер'єр мав би бути відповідний, живий: із Коцюбинським, Чикаленком, степом, маєтком, вівчарками на старих світлинах. У нас, на жаль, історія мало «експлуатується» в бізнесі. А за кордоном така практика існує. Якщо стоїть десь якийсь меморіальний камінчик, вони довкола нього можуть і споруду звести (За В. Радзівеською).

II. Запитання й завдання:

1. Які труднощі можуть виникнути у сприйнятті чи відтворенні цього тексту?

2. До яких словників ви б порадили звернутися, щоб подолати їх?

3. Чи є згадана проблема у вашому місті (селі, селищі)? Порадьте, як розв'язати її.

4. Поясніть значення слова «провінціалізм». У чому, на думку вченого, він полягає?

5. З якою метою автор уживає слово «заведенції»?

6. Що в тексті вам видається дискусійним, а з чим ви погоджуєтесь?

• Впр. 10 [2, с. 6]: 1. В одному зі словників подано помилкове написання слова. Як бути? 2. У «Словарі української мови» Б. Грінченка слово «розадка» подано з наголосом на другому складі, у «Правописному словнику» Г. Голоскевича – на першому. Кому вірити? 3. Чи взаємозамінні слова «бік» і «сторона», «близький» і «ближній»? (Звірте свої міркування тут: <http://kultura-movy.wikidot.com/vybir-slova>; а також зверніться до книжки С. Караванського «Секрети української мови»).

• Впр. 162 [1, с. 52]: Прочитайте текст. Сформулюйте проблему, порушену в ньому. Доберіть аналогії з життєвих ситуацій. Запишіть поради для таких ситуацій і зробіть висновки.

Одного разу всі органи повстали проти шлунка. Їх обурило те, що їм доводиться добувати, транспортувати для нього їжу, а він поїдає їхню працю.

Тому вони вирішили більше шлункові не давати страв. Руки не будуть підносити її до рота, зуби не жуватимуть, глотка не ковтатиме її. Це змусить шлунок задуматися.

Та домоглися лиш того, що тіло ослабло настільки, що всі органи виявилися під загрозою смерті (Е. де Мелло).

Визначати потрібну чи надлишкову інформацію, аналізувати викладені в тексті проблеми із залученням власного життєвого досвіду спонукають учнів такі завдання:

• Впр. 94 [2, с. 29]: *І. Прочитайте й стисло перекажіть текст. На що спрямовані поради автора?*

Проблеми будуть завжди, та, незважаючи на них, треба повсякчас робити справи, важливі для твого майбуття. Це не займе і десяти хвилин, однак саме вони цінні. Більшість людей застрягають там, де почали, тільки тому, що не скористалися своїми десятима хвилинами і завжди сподівалися на зміну життєвих обставин, не помічаючи, що змінюватися треба насамперед самим.

Ці десять хвилин необхідні передусім для того, щоб змінити тебе. Тож раджу тобі врочисто запрягтися, що віднині ретельно записуватимеш у журналі досягнень і вимальовуватимеш в уяві картини свого майбутнього життя. Не зважаючи ні на що! Кожного дня!

По-друге, ти виконуватимеш усі ці зобов'язання, навіть якщо на обрії не з'являтиметься жодна проблема. У повсякденні виявяться безліч речей, які відволікатимуть. Тому варто визначити для себе певний час, коли ти виконуватимеш те, що пообіцяла.

Не забувай. Лише десять хвилин!

І це не все. Запланувавши якусь справу, ти повинна залагодити її впродовж 72-х годин. Якщо ж не дотримаєшся цього терміну, то ймовірніше ніколи так і не доведеш справу до кінця.

Я знову поринула в задуму. У своєму житті я започатковувала не одну справу, яку не доводила до логічного завершення (Б. Шерер).

II. Запитання й завдання:

1. Наскільки важливо дотримуватися цих порад?

2. Що означає вислів «якщо на обрії не з'являтиметься жодна проблема»?

3. Чи знайома вам ситуація, коли виявляється «безліч речей, які відволікатимуть»?

4. Що насамперед відволікає вас від виконання важливих справ?

5. Прочитайте вголос останнє речення. Чи можете сказати, що у ньому йдеться про вас? Якщо ні, перебудуйте речення й запишіть.

6. Випишіть із тексту всі синоніми.

7. У якому значенні вжито слово «обрі»?

• Впр. 70 [2, с. 24]: I. Прочитайте текст мовчки. Про що йдеться в ньому? Чи ставили ви перед собою ціль – «навчитися гарно говорити»? Наскільки важливим ви вважаєте це вміння? Про кого ви могли б сказати: «Гарно говорять»?

Якщо ви хочете навчитися гарно говорити, писати, то мусите приділяти належну увагу вибору слів. Ваша мова не тому така одноманітна, що складається з невеликої кількості повторюваних слів, а тому, що деякі улюблені слова ви вживаєте надто часто. Намагайтеся позбутися такої небажаної звички. Ці слова можуть бути найрізноманітнішими – один повсякчас повторює – «так би мовити», другий – «так точно», третій – «справді?», четвертий – «чуєш?» або «знаєш?». Деякі з цих слів можна вилучити, не завдавши ніякої шкоди мовленню, а деякі – замінити іншими словами або словосполученнями (За І. Тomanом).

II. Чи маєте досвід удосконалення власного мовлення? Що вам відомо про те, як самостійно розвивати й збагачувати мовлення? Коли приходить усвідомлення важливості такої роботи?

• Впр. 431 [2, с. 121]: Дайте відповіді на запитання:

1. Чому пишемо «дизайн», «диск», «дисконт», але «Діана», «діапазон», «діалог»?

2. Поясніть різницю в написанні слів: «лінгвоцид», «лицей» і «лиман», «лимон».

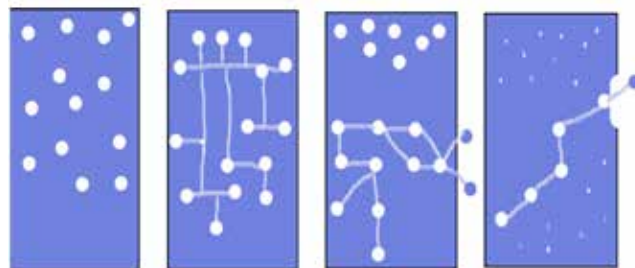
3. За якими принципами орфографії пишемо слова «кіно» і «кишеня»?

4. Чому по-різному пишемо слова «Марокко» і «бароко», «тонна» і «колона», «каса», «шоше» і «Руссо», «антена» і «манна»?

5. Чому «ринг», «ринок», але «ріелтор», «директорія»?

Залучати графіки, схеми, малюнки в роботі з текстом, систематизувати інформацію, подану за допомогою графічних об'єктів, дають змогу завдання на кшталт вправ:

• Впр. 225 [2, с. 69]: Розгляньте рисунки, на яких зображено уявлення автора про інформацію (1), знання (2), досвід (3) і стратегію (4). Поясніть логіку автора.

• Впр. 7 [2, с. 5]: Розгляньте малюнки. Поясніть, як ви сприймаєте зміст кожного.

• Впр. 146 [2]: Зобразіть уявний образ тексту у вигляді малюнка, схеми чи моделі, виділивши й позначивши абзац, мікротему й ключові слова.

Наведені та інші комплексні вправи названих підручників мають ситуаційний характер, урахують сфери застосування освітніх здобутків, спонукають учнів систематизувати, зіставляти інформацію, продукувати й формулювати нові ідеї, уможливають системне формування читацької компетентності на уроках української мови.

У процесі аналізу результатів сформованості читацької грамотності PISA–2018 та найуживаніших помилок учасників проекту можна визначити низку викликів, які стоять перед освітянами України. Стисло означимо деякі з них.

Вважаємо, що необхідно розвивати інтерес і любов учнів до процесу читання, ретельно добирати навчальні тексти різних видів та стилів мовлення, інформація й проблеми яких зацікавлять нинішніх учнів і відповідатимуть їхнім потребам й уподобанням.

Важливо зазначити, що без конкретики й контексту здобуті теоретичні знання неможливо застосувати для розв'язання повсякденних життєвих проблем. Однак у більшості чинних шкільних підручників з української мови та літератури завдання й запитання, запропоновані учням для знаходження способів їхнього розв'язання, суттєво відрізняються від життєвих реалій.

Увагу привертає чітка кореляція між результатами дітей і рівнем соціально-економічного добробуту в їхніх сім'ях, а також відчутний розрив між результатами дітей з великих міст і з сіл. Дослідження дає змогу зробити висновки, що якість освіти міських учнів у 2,5 рази вища (вони показали результат, вищий за середній рівень), ніж однолітків, які мешкають у сільській місцевості.

Висновок очевидний: проблема криється не лише в недосконалому методичних підходів і неповнозначності класів (адже навчаються за однією програмою), а й у недостатньому матеріальному забезпеченні освітніх закладів поза межами великих міст, де інноваційні освітні технології впроваджують недостатньо.

Наступний виклик – технологічний. В Україні оцінювання здійснюють у паперовому форматі, тому українські учасники не працювали із завданнями, що передбачали роботу з онлайн-текстами (на пошук та аналіз інформації з інтернет-джерел;

PISA–2021 буде комп'ютеризованою). Необхідно взяти до уваги видозміни формату комп'ютерного варіанта PISA–2018, які відбулися в інших країнах:

- унесено електронні тексти;
- додано множинний текст (інтерпретація й узагальнення інформації з кількох відмінних одне від одного джерел);
- змін набула тематика текстів. Зміст багатьох із них містить оцінку використання інформації в мережі Інтернет, зокрема розпізнавання достовірності сайтів і онлайн-документів.

Дослідження якості освіти PISA створює умови для змін і реформування вітчизняної освітньої системи на основі обміну досвідом із іншими країнами-учасницями, спираючись на власні культурні й освітні традиції.

Отже, отриманий обсяг показників за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018 в Україні є потужним поштовхом для вдосконалення освітньої системи й потребує подальших аналітичних розвідок і конструктивного громадського обговорення. Необхідно розробити методики формування й оцінювання читацької компетентності учнів базової середньої освіти, чіткі методичні рекомендації вчителям і способи поширення ефективного педагогічного досвіду, організувати підвищення кваліфікації вчителів із відповідним державним фінансуванням.

Література

1. Г о л у б Н. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 11 класу закладів загальної середньої освіти / Н. Голуб, О. Горошкіна, В. Новосолова. – К.: Педагогічна думка, 2019. – 232 с.
2. Г о л у б Н. Українська мова (рівень стандарту): підруч. для 10 класу закладів загальної середньої освіти / Н. Голуб, В. Новосолова. – К.: Педагогічна думка, 2018. – 200 с.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392). – URL: [//xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabinetu-postanovi-postanova-vid-listopada-2011-1392-pro-2011-5532.html](http://xn--80aagahqwyibe8an.com/ministriv-kabinetu-postanovi-postanova-vid-listopada-2011-1392-pro-2011-5532.html)
4. Державний стандарт базової середньої освіти (проект). – URL: [//mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti](http://mon.gov.ua/ua/news/ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti)
5. Концепція «Нова українська школа». – URL: [//www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf](http://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf)
6. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA–2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. – К.: УЦОЯО, 2019. – 439 с. – URL: [//testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf](http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf)
7. Н о в о с о л о в а В. Українська мова: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закладів / В. Новосолова, Н. Бондаренко. – К.: Педагогічна думка, 2016. – 296 с.
8. N o v o s o l o v a V. A competently-directed textbook of ukrainian language as a means of formation of value orientations of pupils of lyceum / V. Novosolova // Український педагогічний журнал. – 2019. – № 4. – С. 128–134.
9. Уроки PISA–2018 / кол. авт.: Д. Васильєва, М. Головка, Ю. Жук, О. Козленко, О. Ляшенко, С. Науменко, В. Новосолова; Інститут педагогіки НАПН України. – К.: Педагогічна думка, 2020. – 98 с.
10. PISA: читацька грамотність / уклад. Т. Вакуленко, С. Ломакович, В. Терещенко. – К.: УЦОЯО, 2017. – 123 с. – URL: [//pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/PISA_Reading.pdf](http://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/PISA_Reading.pdf)